

René Descartes

Ο René Descartes (πολύ γνωστός και με το εξελληνισμένο του όνομα ως Καρτέσιος) ήταν ένας από τους επιφανέστερους διανοητές της ανθρωπότητας. Ασχολήθηκε κυρίως με τη φιλοσοφία, αλλά και με τα μαθηματικά και τη φυσική. Θεωρείται ότι συνέβαλε καθοριστικά στην επιστημονική επανάσταση του 17^{ου} αιώνα.

Γόνος Γάλλων ευγενών, ο πατέρας του ήταν δικαστής στο Ανώτατο Δικαστήριο, γεννήθηκε στη La Haye το 1596, η οποία το 1967 μετονομάστηκε σε La Haye – Descartes προς τιμήν του. Η μητέρα του πέθανε όταν ήταν ενός έτους και την ανατροφή του ανέλαβε η γιαγιά του ενώ σε ηλικία δέκα ετών ο πατέρας του τον έστειλε στο Ιησουιτικό Κολλέγιο Ρουαγιάλ Ανρί Λε Γκράν. Καθώς ήταν φιλάσθενος του επέτρεψαν να πηγαίνει στο σχολείο πιο αργά από τα άλλα παιδιά. Ανέπτυξε έτσι τη συνήθεια του πρωινού διαλογισμού. Σύντομα οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι λίγα από αυτά που είχε μάθει στο σχολείο ήταν βέβαια. Στο αυτογραφικό του έργο με τίτλο Λόγος περί της Μεθόδου, αναφερόμενος στις σπουδές του, τις αμφισβητεί, γράφοντας: *«Μόλις συμπλήρωσα όλο αυτό τον κύκλο σπουδών, που στο τέλος τους είναι συνήθεια να γίνεται κανένας δεκτός στη σειρά των σοφών, άλλαξα ολότελα γνώμη. Γιατί βρίσκω μπερδεμένος με τόσες αμφιβολίες και τόσες πλάνες, που μου φαινόταν πως, προσπαθώντας να μορφωθώ, δεν είχα κερδίσει τίποτα άλλο, εκτός που είχα ανακαλύψει την αμάθειά μου»*. Οι αμφιβολίες του ήταν τόσες πολλές που τότε αποφάσισε να εγκαταλείψει τις σπουδές του. Λίγο αργότερα όμως φοίτησε στο Πανεπιστήμιο του Πουατιέ όπου σπούδασε Νομική, κάτι που επιθυμούσε περισσότερο από τον ίδιο ο πατέρας του. Αν και ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Νομική δεν άσκησε ποτέ το επάγγελμα του νομικού.

Η ανάγκη του, να γνωρίσει τον κόσμο και να κατακτήσει την αλήθεια, τον οδήγησε να καταταχθεί ως εθελοντής στον στρατό του πρίγκιπα Μαυρίκιου της Οράγγης το 1618 και έλαβε μέρος στον Τριακονταετή Πόλεμο. Για τα επόμενα χρόνια ταξίδεψε αρκετά σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων ήταν η Σουηδία, η Αυστρία, η Ελβετία, η Ιταλία, η Ουγγαρία και η Ολλανδία. Όπως αναφέρει ο ίδιος στο έργο του: *«Πέρασα τα υπόλοιπα χρόνια της νεότητάς μου ταξιδεύοντας για να επισκεφτώ βασιλικές αυλές, να καταταγώ σε στρατούς, να συγχρωτιστώ με ανθρώπους διαφορετικών χαρακτήρων και συνηθειών και να αποθηκεύσω διάφορες εμπειρίες, να τα καταφέρω στις συναντήσεις που η τύχη μου επιφύλαζε, και να στοχαστώ παντού για όσα συνέβαιναν, έτσι ώστε να κερδίσω κάτι από αυτά»*. Σε ένα από τα ταξίδια του η γνωριμία του με τον Μπέεκμαν έστρεψε το ενδιαφέρον του και προς τα Μαθηματικά και τη Φυσική.

Το 1623 πούλησε όλη του την περιουσία και τα χρήματα που εισέπραξε τα επένδυσε σε ομόλογα που του εξασφάλισαν ένα καλό εισόδημα για την υπόλοιπη ζωή του. Το 1628, ο Descartes εγκαταστάθηκε τελικά στην Ολλανδία, όπου αισθάνθηκε ικανός να πραγματοποιήσει τον σκοπό της ζωής του, να δημιουργήσει μια νέα φιλοσοφία κατάλληλη για την ανακάλυψη της

αλήθειας του κόσμου. Κατέληξε να αποδεχτεί ως αληθείς μόνο εκείνες τις ιδέες που ήταν τόσο σαφείς και ευκρινείς ώστε να μην δημιουργούν ουδεμία αμφιβολία και στη συνέχεια, ακολουθώντας το πρότυπο του μαθηματικού συλλογισμού, με απλά λογικά βήματα, να οδηγείται από αυτές στην ανακάλυψη νέων αληθειών. Την ίδια περίοδο απέκτησε μια κόρη, η οποία πέθανε όταν ήταν μόλις πέντε ετών. Ο πρόωρος θάνατος της κόρης του τον επηρέασε πάρα πολύ.

Εκείνη περίπου την περίοδο έγραψε μια μεγάλη πραγματεία για τη φυσική, αλλά όταν πληροφορήθηκε την καταδίκη του Γαλιλαίου από την Ιερά Εξέταση, αποφάσισε να μην την εκδώσει, φοβούμενος ότι ένα μικρό δογματικό λάθος μπορεί να οδηγήσει στην προγραφή ολόκληρης της φιλοσοφίας του. Το 1637 εξέδωσε το «Ο Λόγος περί της Μεθόδου», μαζί με τρία δοκίμια για την οπτική, τη μετεωρολογία και τη γεωμετρία, που σκοπό είχαν να δείξουν την αποτελεσματικότητα της μεθόδου του. Σήμερα θεωρούμε ότι με το έργο του έβαλε τα θεμέλια της αναλυτικής γεωμετρίας συνδέοντας τη γεωμετρία με την άλγεβρα.

Το 1643 η καρτεσιανή φιλοσοφία, η οποία βασίζονταν στην αμφιβολία, λογοκρίθηκε και το έργο του βρέθηκε στη λίστα των απαγορευμένων βιβλίων. Οι ιδέες του θεωρήθηκαν ότι απειλούσαν αρχές και αντιλήψεις αιώνων. Οι θέσεις του, κατά τους θεολόγους, οδηγούσαν στο σκεπτικισμό και στην αθεΐα. Την ίδια περίπου περίοδο όμως, η Ελισάβετ της Βοημίας είχε εντυπωσιαστεί από το έργο του και ξεκίνησαν μια μακρά αλληλογραφία πάνω σε θέματα κυρίως φιλοσοφικά. Το φιλοσοφικό έργο του Descartes συμπεριλήφθηκε στους έντεκα τόμους των απάντων του στην έκδοση Charles Adam και Paul Tannery, Oeuvres de Descartes, το 1897-1909. Οι πέντε από αυτούς αφορούν στην αλληλογραφία του και το μεγαλύτερο όγκο καταλαμβάνουν οι επιστολές του με την πριγκίπισσα Ελισάβετ.

Η διεθνής πλέον φήμη του Descartes, έκανε τη Βασίλισσα Χριστίνα της Σουηδίας να τον προσκαλέσει για να τη διδάξει το 1649. Δέχτηκε την πρόσκληση απρόθυμα. Δυστυχώς η υγεία του δεν μπόρεσε να αντεπεξέλθει στην σκληρότητα του βόρειου κλίματος, ιδίως επειδή η Βασίλισσα απαιτούσε από αυτόν να σηκώνεται νωρίς, κάτι που αντέβαινε στις συνήθειες ολόκληρης της ζωής του. Ο Descartes πέθανε το 1650. Ως επίσημη αιτία θανάτου του φέρεται μια πνευμονική ασθένεια. Σε κάποιες επιστολές, που ανακαλύφθηκαν αργότερα, φαίνεται ως πιθανή αιτία η δηλητηρίασή του με αρσενικό.

Το πιο γνωστό απόφθεγμα του Descartes είναι το «Σκέφτομαι, άρα υπάρχω», το οποίο περιγράφει όλη του τη φιλοσοφία. Ο ίδιος στο έργο του «Ο Λόγος περί της Μεθόδου» αναφέρει: «Μπορώ να αμφιβάλλω για όλα τα πράγματα που με περιβάλλουν και για όλα όσα σκέφτομαι. Οι άνθρωποι συχνά σφάλουν στους συλλογισμούς τους ακόμα και σε απλά θέματα και δεν υπάρχει λόγος να πιστεύω ότι οι αισθήσεις μου δεν με ξεγελούν ή ότι οι σκέψεις μου δεν είναι παρά σαν τα όνειρά μου όταν κοιμάμαι. Μπορώ να αμφιβάλλω λοιπόν για όλα όσα σκέφτομαι και πιστεύω, αλλά για ένα πράγμα σε καμία περίπτωση δεν μπορώ να αμφιβάλλω, δηλαδή για το ότι αμφιβάλλω.».

Πηγές:

Victor J Katz (2013). *Ιστορία των Μαθηματικών*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

B. Γρηγοροπούλου (2012). *Εισαγωγή στις Αρχές της Φιλοσοφίας του Ρενέ Ντεκάρτ*, Εκδόσεις Εκκρεμές

Αικ. Χατζημανώλη (2017). *Η αλληλογραφία του Ντεκάρτ με την Ελισάβετ και τα πάθη της ψυχής*, Διπλωματική Εργασία ΕΜΠ